

Klein, Pavel

Od moderny k postmoderně

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. X, Řada literárněvědné slavistiky. 2006, vol. 55, iss. X9, pp. 289-291

ISBN 80-210-3987-6

ISSN 1212-1509

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/102899>

Access Date: 22. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Radnóti (1909–1944), který zahynul při pochodu smrti z koncentračního tábora v Srbsku na sever Maďarska. Právě básně Sedmá ekloga a Osmá ekloga, které napsal v lágru Heidenau v horách nad Žagubicí v červenci a v srpnu 1944, náležejí k nejzdařilejším básním celého výboru a jsou básnickovým protestem proti hrůzám nacismu.

Výbor je dobře skloubený; důraz je položen na kalvínské pojetí světa v díle maďarských básníků, na náboženský základ jejich poezie. Toto náboženské zaměření ústrojně prolíná všelidská humanistická orientace, protest proti násilí a zrůdnosti obou světových válek. Překlad má velmi slušnou úroveň i po stránce čistě literární, překladatelé mají smysl pro pointu, veršové i rýmové zákonitosti. Po některých našich výběrech věnovaných jednotlivým maďarským básníkům či literárním skupinám (Nyugat), je v tomto nejnovějším maďarská poezie představena z protestantského úhlu pohledu; a v tom je také hlavní jeho specifikum.

Richard Pražák

OD MODERNY K POSTMODERNĚ

Litteraria Humanitas XII: Moderna – Avantgarda – Postmoderna. Brno, MU 2003. 425 s. ISBN 80–2103118–2

Obsáhlý sborník nazvaný *Moderna – Avantgarda – Postmoderna*, vyšel v rámci řady *Litteraria Humanitas XII* jako stěžejní výstup ze stejnojmenné mezinárodní konference, pořádané pod záštitou Ústavu slavistiky brněnské Masarykovy univerzity v Brně ve dnech 22.–23. 10. 2002. Editory svazku jsou významné univerzitní osobnosti prof. Ivo Pospíšil a prof. Danuše Kšicová, kteří se také nejvíce zasloužili o vlastní konání a organizaci mezinárodní konference.

Sborník vznikl pod jejich vedením je rozdělen do tří samostatných oddílů. Jeho východisko tvoří úvod, směřující k obecným úvahám, na něž nejprve navazuje oddíl *Literatura. Od moderny přes avantgardu k postmoderně*, který pak doplňuje další samostatná část, nazvaná *Ars Comparationis – Divadlo – Výtvarné umění – Hudba*. Čtenáři se tak do rukou dostává hned čtyřicet samostatných studií, vztahujících se k nabízenému tématu. Každá ze sekcí přitom nabízí jak pohledy mapující problémy moderního, avantgardního i postmoderního umění samostatně, tak aspekty konfrontační, zaměřující se na genezi a vzájemné ovlivňování jednotlivých etap vývoje umění. Rozhodující těžiště zájmu autorů však i v tomto případě tvoří literatura a její výzkum. Vedle česky psaných studií se ve většině případů setkáváme s příspěvky v ruštině, jíž sekunduje několik výjimek v podobě statí v angličtině či němčině. Články pak doplňuje vždy závěrečná bibliografie a cizojazyčné, vesměs anglické či ruské resumé.

Publikaci otevírá studie **Iva Pospíšila** *Nová literatura a areálová studia*, analyzující problematiku nové pozice literární vědy a filologie v době současné globalizace, která právě pro svoji překotnost vyžaduje hloubkový pohled na předchozí vývoj od moderny přes avantgardu až k dnešku, zrcadlícímu se v současnosti v trojúhelníku, jehož vrcholy tvoří areálová studia, sociologie a pochopitelně filologie. Úvahy na zvolené téma doplňuje i krátký vstup **Danuše Kšicové** *Století hledání*, v němž autorka obrací pozornost k současné filozofii a estetice jako zdroji nového pojmosloví, které se díky hlubinným analýzám základních pojmů i dnes stále znovu navrácí k prapodstatě moderny a jí definovaných pravidel, ať už jde o termíny jako znak, symbol či mýtus, které právě s počátkem moderny získaly zcela nové postavení a v průběhu minulého století díky návaznostem na pojetí Peirce, Loseva, Mukařovského, Ricoeura, Heideggera či Eliadeho a mnoha dalších vytvořily předobraz dnešního vývoje myšlení v této oblasti. Odkaz na konečnou uzavřenost minulého století se zračí právě i v samotném tématu konference, která se snažila na jedné straně zrekapitulovat to, čeho bylo dosaženo, a na straně druhé nahlédnout také za hranici a pokusit se zmapovat další možná východiska budoucího výzkumu i vývoje. Ačkoli se poetiky konce 20. století jeví jako období chaosu, v němž se dekonstrukce mění v destrukci, nacházíme i dnes cosi pozitivního, a to onu touhu po hledání souvislostí v labyrintu znejistělých a často i znevážených hodnot, které nám přineslo těžce zkoušené 20. století.

Literární sekci pak opět otevírá odborná studie **Danuše Kšicové** *Modernizmus, avantgarda i posmodernizmus s točki zrenja komparativistiki*, na niž navazuje úvaha **Vladimíra Svatoně** na téma *Platnosť tradice – proměnlivost kontextu*. Jejich rozhodujícím přínosem se stává globálnější pohled na vzájemnou provázanost všech tří po sobě jdoucích etap vývoje umění i vědy, s poukazem na důsledky v dnešní době. Poetiky a estetiky těchto fenomenů se týkají rovněž příspěvky **Jeleny Tyryškinové** (Novosibirsk) *Dekadans – avantgard – postmodernizmus: transformacija estetičeskogo diskursa*, **Joly Škulj** z Lublaně: *Modernism and The Crisis of Consciousness*, **Miroslava Mikuláška** *Fenomén „dialogu kultur“ a „afinity s tradicí“ v ruském modernismu a umění avantgardy*. Jedním ze základních problémů umění 20. století – vztahu slova a myšlenky se zabývá **Josef Dohnal**, a to analýzou tvorby Alexandra Potebni. Obdobná problematika aplikovaná na scénický výraz je předmětem studie brněnského teatrologa **Júliuse Gajdoše** *The Mind and The Body in Performance Art*.

Vzhledem k zaměření konference se řada autorů soustředila na srovnání moderny, avantgardy a postmoderny. Takto je koncipována práce **Sofie Gurvič-Liščinerové** z Tel-Avivu, analyzující Mandelštamovu interpretaci Čaadajeva, **Morany Čale** ze Záhřebu, srovnávající Piranedella s Poem, **Petra Kučery**, píšícího o vztahu tvorby Rilkeho a Cvetajevové či **Ju. N. Serga** z Iževsku, jež se zaměřila na srovnání Puškinových *Pisní Západních Slovanů* a *Pisní Východních Slovanů* **L. S. Petruševské**. Zajímavé je rovněž hledání filozofických zdrojů moderny, na něž se zaměřila **Maria Gyongyosi** z Budapešti (Koněvskoj a Nietzsche). O české recepci I. S. Ťutčeva píše **N. Žakova** z Petrohradu, o ruské inspiraci polské avantgardy **G. Gazda** z Lodže, o ruské emigrantské poezii v Praze v kontextu moderny a avantgardy **Jana Kostincová** z Hradce Králové.

Zajímavé jsou práce věnované poetice, především ruské literatury: Ivana Bunina z hlediska filozofie života (**Judit Katona**, Szeged – Praha), Vladimíra Nabokova ve vztahu k surrealismu (**A. V. Zločevskaja** z Moskvy, autorka zajímavé nabokovské monografie), Andreje Bělého – a jeho *Kotika Letajeva* (**Zdeněk Pechal**), či A. Kima (**Jana Sováková**). **Robert Porter** (Glasgow – Bristol), analyzující romány Jevgenije Popova, píše s příznačným humorem o záplavě současných prací na téma moderny a postmoderny. Ostatně právě při příležitosti brněnské konference mu Masarykova univerzita udělila stříbrnou medaili za iniciativu, jež vedla k dlouhodobé plodné spolupráci brněnské a bristolské slavistiky.

Pozornosti se těšily i další slovanské literatury. **Miloslava Slavičková** (Lund) analyzovala v díle B. Hrabala stěžejní téma surrealismu – sny (srov. její monografii *Hrabalovy literární koláže*. Praha, 2004). O dekompozici v polské modernistické próze píše **Ludvík Štěpán**, slovinskou modernou a postmodernou se zabývá **Ivan Dorovský**, makedonskou modernu a avantgardu analyzuje čelný makedonský badatel **Milan Gjurčinov** (Skopje).

Zvláště zajímavé jsou práce profilované žánrově či problémově. Takto jsou koncipované studie szegedských kolegyně **Iboiye Bagi**, píšící o B. Pilňakovi, a **Kataliny Szöke**, analyzující autobiografický podtext prózy představitele ruského undergroundu Sergeje Gandlevského *Trepanace lebky*. Málo zpracovaným tématem současného fenomenologického románu se zabývá **Galina Binová**.

Cyklus studií je věnován problematice překladu, řadu let studovanému u nás i na Slovensku. Slovenskou translatologii představuje **Mária Kusá** (Bratislava) statí *Ruská moderna, avantgarda a postmoderna v českých a slovenských prekladech*. Komornější charakter má analytický příspěvek **Oldřicha Richterka** (Hradec Králové) o překladech Mandelštamových metafor či vstupu **Čtirada Kučery** (Ústí nad Labem) o scénických překladech Gogolovy *Ženitby*. Dva finští autoři **O. A. Vardaňan** a **O. V. Voronina** (Tampere) mapují rozsáhlou oblast arménské, lotyšské a finské poezie v díle ruských překladatelů stříbrného období.

Oddíl věnovaný fenoménu divadla, výtvarného umění a hudby reprezentují statí **Heleny Filipové** o hudebnosti ruského verše 20. stol. a **Květuše Lepilové** o vztahu hudby a slovesné obraznosti. Obdobnou tematikou v aplikaci na významné osobnosti ruského umění se zabývají petrohradské badatelky **A. N. Zainčkovskaja-Maročkina**, analyzující tvůrčí biografii předčasně zesnulé malířky M. B. Kazanské, a **Marija Šejnina**, mapující přínos experimentálního fotografa A. S. Čežina, o němž napsala zajímavou monografii. Podílela se rovněž na vydání monumentálního dvousvazkového alba ruské abstrakce. Hlubkovou analýzou sémantiky moderny, avantgardy a postmoderny se zabývá vídeňská badatelka **Anna Schober**, razící termín „politika formy“. Vztah

výtvarného umění a divadla analyzuje na modelu moskevských oberiutů moskevská teatroložka **Jelizaveta Isajeva**. Tyto interdisciplinárně koncipované práce korespondují se zaměřením společnosti Ars Comparationis, jejíž členové jsou ve sborníku také zastoupeni.

Přínos publikace věnované jubileu D. Kšicové zůstává nezpochybnitelný a ve svém rozsahu zásadně překračuje obdobné projekty. Zbývá jen doufat, že se exkluzivní kniha dostane do rukou těm, kteří její dosah dokáží ocenit.

Pavel Klein

K PROBLÉMOM A ROZPÄTIU (AKTUÁLNEHO) SLAVISTICKÉHO VÝSKUMU

Dmytro Čyževs'kyj i svitova slavistyka (Materialy naukovoogo seminaru. Drohobyč 17–18 travnja 2003 roku. Redaktory Roman Mnych, Jevhen Pšenyčnyj). Drohobyč: Kolo 2003.

Jarmila Hodoličová: *Prehľad dejín slovenskej vojvodinskej prózy pre deti (Slovacka proza za decu)*. Vojvodina. Novi Sad 2005.

Alla Germanovna Mašková: *Slovackij naturizm. 30–40–je gody XX veka*. Izdatel'stvo Moskovskogo universiteta, Moskva 2005.

Tamara Hundorová: *Ukrajins'kyj literaturnyj postmodern* (edícia Pisljačornobyľ's'ka biblioteka), Krytyka, Kyjiv 2005.

Zámer lustrovať v slavistickom výskume je na jednej strane pre svoju šírku, početnosť i kvalitu odvážny, ale súčasne aj otvorený, ako keby nemal ohraničený výskumný horizont, čo je však poznanie zrozumiteľné i upokojujúce. Príčina je prostá, pre jeho členitosť, čínorodosť, dostupnosť ide o úlohu, ktorá nemôže byť v literárnej vede a vede ako celku limitovaná časom a jej priestor je vyznačený práve predpokladom reálneho „živého“ slavistického výskumu, ak jestvujú limity; tie sú viazané na výskumný a personálny potenciál, ale predovšetkým na jeho parciálne – v rámci literárnej vedy – či globalizované – v možnostiach výskumu vedy – záujmy poznávať, komparovať, no aj (re)systemizovať.

V roku 2003 sa uskutočnil v ukrajinskom Drohobyči medzinárodný vedecký seminár *Dmytro Čyževs'kyj a svetová slavistyka*. Materiály vyšli v tom istom roku v zborníku *Dmytro Čyževs'kyj i svitova slavistyka*. Slavistika v novom tisícročí zhodnocuje svoju podstatu, na čo využíva medzinárodné slavistické zjazdy, rovnako otvorené konferencie, semináre a výskum. Zacielenosť výskumu ukazuje, že sa vedie dvoma líniami, buď si všima slavistiku ako jav v situácii aktualizovaného či spresneného sebaidentifikovania svojej podstaty a perspektív, alebo sa sústreďuje na menšie, historicky alebo teoreticky koncipované celky, či už ide o národné literatúry, jednotlivé osobnosti alebo literárnovedné javy. Rolu emblematickej postavy v aktuálnom slavistickom výskume a pri riešení koexistencie naznačených dvoch línii zohral aj návrat k pluralitnej osobnosti Dmytra Čyževského (1894–1977) na vedeckom seminári v Drohobyči.

Prvý zväzok Slavistiky, ktorý je venovaný D. Čyževskému má charakter veľkoryso organizovaného rozpominania na jeho miesto vo svetovej vede, k čomu sa radia príspevky so zámerom oživiť personálne návraty (R. Mnych, A. de Vincenz, H. G. Gadamer) a subjektívne kontakty (D. Gerhardt, A. Gumecka) s ním. Isto sem patria aj pripomenutia jeho vstupov do filozofie a etiky (H. G. Gadamer), lingvistiky a literárnej vedy (Z. Petruchina, M. Golberg, M. Zimomrja); nachádzajú dotyky medzi Čyževským a Komenským na pôde pedagogiky, či zvyrazňujú jeho schopnosť myšlienkovovo profilovať české (W. Kemin), nemecké (W. Korthaase, V. Janzen), anglické (I. Valjavko), americké (O. Danko), ruské a ukrajinské vedecké poznávanie vedy a nástrojmi vedy.

Zborník dotvárajú príspevky o kontaktoch Čyževského s Vasilijom Simowyschom (J. Pshe-nytschnyj), s B. V. Jakovenkom (W. Janzen). Dá sa predpokladať, že pripomenutá komornosť a personálna zosobnenosť tohto zväzku sa vracia k zložitej, tvorivej a zapamätateľnej osobnosti Čyževského aj preto, lebo jeho dosah do myslenia svojej doby zostáva nielen aktuálny, ale znova